

DOBSZAY AMBRUS

Az ökoiskolák dicsérete

Köszöntőbeszéd az ökoiskolai oklevelek átadó ünnepségén, 2014. január 25-én

LÁTÓSZÖG

Tisztelettel köszöntöm azoknak az iskoláknak képviselőit, amelyek 2013-ban elnyerték az *Ökoiskola* címet. Vannak iskolák, amelyeknek ez első ízben sikerült, másoknak már másodjára, s amelyek idén harmadszor teljesítették a feltételeket, azok ezzel elnyerték az „Örökös ökoiskola” címet.

Beszédemben nem kívánok új információkat közölni, és a környezeti nevelés szakmai kérdéseit sem boncolgatom, mind-ezekre az oklevélátadó ünnepséget követő szakmai előadások adnak módot. Magam arról fogok beszélni, miért tartom bölcs döntésnek, ha egy iskola az ökoiskolák közé lép. Ezzel ugyanis egy olyan utat választott, amely által rákényszerül pedagógijára minőségét folyamatosan a *kiválóság* irányába alakítani.

Az ökoiskolák kiváló iskolák. E kijelentés tartalmát részletezni fogom, de már most le szeretném szögezni, hogy az a fajta folyamatos minőségfejlesztés, ami az ökoiskolákat jellemzi, a köznevelési rendszer folyamatban lévő változásainak fősodrába tartozik. Tehát nem valamiféle partikuláris ügy az, amelynek éppen egy soron következő lépésénél tartunk, hanem a köznevelési rendszerünk fejlődésének egy lényeges mozzanata, hiszen az ökoiskolák egy kívánatosnak ítélt fejlődési útra mutatnak példát.

Mit jelent, hogy egy iskola kiváló? Amikor ezt részletezem, egyszerű dolog van, csupán az ökoiskolává válás kritériumrendszerét kell elővennem, s annak mozaikdarabjaiból összeáll a kiváló iskola képe.

- A kiváló iskola úgynevezett **tanuló szervezet**, tehát olyan, amely folyamatosan fejleszti önmagát a belső energiájának, szellemi-lelki tőkéjének hasznosításával. Az ökoiskolák *per definitionem* ilyenek, hiszen a kritériumrendszer valójában nem konkrét elvárásokat fogalmaz meg, hanem azt írja elő, hogy az iskola maga fogalmazzon meg ilyeneket, és így kényszerítse magát a fejlődésre. Természetesen a már teljesített elvárás a következő alkalommal már meglévő jellemzője az iskolának, a korábban teljesített terv eredményének fenntartása evidens elvárás, és ezért egyre újabbakat kell megfogalmaznia magával szemben.
- A kiváló iskola **jövőorientált**. Az iskola a gyerekekért van, s a gyerekek az iskolából kikerülve élék le életük nagyobbik részét: 70-80 további évet, azokat az éveket, amelyekről nekünk csak sejtéseink, homályos jóslataink vannak. Képzeljük el az olyan edzőt, aki nem tudja, milyen versenyszámra készíti fel versenyzőjét! Az iskola tehát igyekszik előre gondol-

kodni, feltételezni, mire lesz szüksége neveltjeinek. De ez az előre gondolkodás nemcsak erről a megfelelési igyekezetéről szól, hanem kisebb és nagyobb közösségeink sorsáról is. Egy fenntartható, élhető világot nem teremhetnek meg és nem tarthatnak fenn olyan emberek, akik ugyanúgy gondolkoznak, mint elődeik, akik a fenntarthatatlan fejlődésnek, az élehetetlen világnak az állapotát előállították.

- A jövőorientáltságból következik, hogy a kiváló iskolák **innovatívak**: azaz feltaláló természetűek, kreatívak. Az elképzelt jövőre nevelni csak új és új módszerekkel, ötletekkel lehetséges. Ilyenek is tehát az ökoiskolák, de fontos ehhez hozzátenni, hogy az ökoiskolák egyben **értékkörző** iskolák is. Példaként mondhatom, hogy ezekben az iskolákban értéként óvják, védik és ápolják nemzetünk olyan hagyományait, amelyek hajdan biztosították az ember és a természet harmonikus együttélését. A népi kismesterségek művelői úgy gazdálkodtak, hogy azáltal nem termeltek hulladékot, a melléktermékek visszakerültek a természetbe, ahol újra alapanyaggá, energiaforrássá változtak a természet újrateherető csodája által.
- Azokban az iskolákban, amelyek megérdemlik, hogy kiválónak nevezzük őket, a pedagógusok **komplex** módon fogják fel hivatásukat: tudják, hogy oktatni és nevelni végső soron egyet jelent, hogy a szellemi fejlődés csak a lelki és testi fejlődéssel összhangban lehetséges, az ismeretátadás nem nélkülözheti a készségfejlesztést és fordítva. Az ökoiskolák szükségszerűen ilyenek, hiszen a környezeti nevelés során nemcsak ismereteket, hanem attitűdöket is el kell sajátítani, mindezt cselekvéssé fordítani, érzelmileg is azonosulva a célokkal. És

természetesen a környezettudatosság tantervek feletti (más megfogalmazásban ösztantárgyi vagy horizontális) feladat, amely olyannyira evidens elvárás, hogy ezúttal nem részletezném.

- A kiváló iskolák törekednek arra, hogy időmennyiség tekintetében is a lehető legtöbbet nyújtsanak az odajáróknak, ezért mind a tanítási napra, mind pedig a tanévre nézve tudatosan tervezik a tanítási időn kívüli időt. Ennek kifejezett formája az ún. **kiterjesztett** iskola, amelynek a mi fogalmainkban az egész napos iskola felel meg. Az ökoiskolák esetében is nyilvánvaló, hogy programjaik nem korlátozódnak a tanórákra, hanem elsősorban a tanítási órákon kívül bontakoznak ki. Sőt, mivel a környezettudatos gondolkodás legfontosabb színtere a háztartás, ezért a gyerekek „hazaviszik” a feladataikat, és azokat otthonukban, a családjukkal együtt oldják meg. Az ökoiskolák programjának szerves része az erdei iskola vagy a tanulmányi kirándulás, de a nyárra szintén kiterjed az ökoiskola tevékenysége: a tanév nem ér véget június 15-én, ez csupán egy közkeletű tévedés, a nyári táborok, a nyárra kapott egyéni ajánlások megvalósítása szerves része a nevelésnek és oktatásnak.
- A kiváló iskolák jellemzője, hogy **a méltányosság jegyében** működnek, igyekeznek pótolni a hátrányos helyzetűek számára a kulturális értékekhez való hozzáférés esélyét. Első pillanatra nem nyilvánvaló, hogy az ökoiskoláknál miért szükségszerű az esélykiegyenlítő szerep, de ha az előbb jelzett komplexitást nézzük, abból egyenesen következik. Hiszen a tanulásban hátránnyal indulók számára növeli a siker esélyét, s így az önbizalmukat is, ha minél több helyzet-

ben mutathatják meg magukat, ha minél többoldalúan lehet a diákokat értékelni. Továbbá, az időben kiterjesztett iskolai élet szintén hozzájárul a hátrányok kompenzálásához.

- A kiváló iskola demokratikus, és az ökoiskola nyilvánvalóan csakis **demokratikusan** tud létezni, hiszen minden maguk elé állított elvárás közmegegyezést igényel. Ha nem húzna mindenki egy irányba, ha megszegnék a szabályokat, ha kritikuszámban „dezertálnak” az együtt cselekvés szövetségéből, akkor az elvárások nem lennének teljesíthetők, éppen ezért előre el kell köteleződni mellettük mindenkinek: tanárnak, diáknak, szülőnek, iskolavezetésnek, technikai dolgozónak, fenntartónak és üzemeltetőnek egyaránt. Ez pedig az egyeztetési mechanizmusok jó működését kívánja meg, amit létrehozni és ápolni egyáltalán nem egyszerű feladat. Így például az iskola nem tehető felelőssé az üzemeltetés környezettudatosságáért, de azért igen, hogy működteti-e az egyeztetési eljárásokat, amelyeken keresztül ösztönözheti a felelősöket e cél megvalósítására.
- Az ökoiskola lényegéhez tartozik, hogy **helyi környezetébe ágyazottan** működik. Céljait nem tudja megvalósítani, ha azok a közvetlen közelében lakók szándékával nem találkoznak. A környezetében található természeti értékek esetében pedig az iskola különös felelősséggel tartozik tanulóinak, azok szüleinek és a lakosság felvilágosításáért, aktivitásáért. Mindehhez elengedhetetlen az önkormányzattal, helybeni civil szervezetekkel való együttműködés.
- De nem csak a lokális környezetével kell kapcsolatban állnia az ökoiskolának, hanem szükségszerű, hogy **tudásmeg-**

osztó hálózatban működjenek, hiszen így válhat valósággá a lokális cselekvés mellett a globális horizont megtartása. S az is lényegi eleme a kiváló iskola jellemzőinek, hogy ellene szegül a szegregációs folyamatoknak. Ha egy iskola elzárkózó magatartása miatt a szomszédja gyűjtőhelyévé válik a hátrányos helyzetű vagy sajátos nevelési igényű gyermekeknek, akkor látszólagos előnyei hamar hátrányba fordulnak, mert képtelenné válik mindazon önfejlesztő, önkarbantartó működésre, melynek elemeit fentebb kifejtettük. Nem beszélhetünk „befelé” méltányos közösségről abban az esetben, ha megtűri a nagyobb/tágabb közösségben a méltánytalanságot.

- A kiváló iskola jövőorientáltsága és innovativitása révén természeténél fogva lendületben lévő, dinamikus közösség, ez teszi **versenyképessé**, élenjáróvá a társai között.
- Különösen azért, mert ugyancsak természeténél fogva a kiváló iskola **kommunikatív**, nyílt, nyitott, partnernközpontú.
- Végül pedig a kiváló iskolát, különösen, ha ökoiskola, jellemzi az is, hogy fizikai tere **egészséges**, biztonságos, higiénikus, tiszta. Közhely, hogy ezek az elvárások nem anyagiaktól függenek. Ahogyan az sem, hogy még oly nehéz anyagi körülmények között is egy magára valamit adó iskola törekszik arra, hogy megteremtse a közösség szerveződésének helyeit, kreatív ötletekkel tegye a tanulás helyét esztétikussá, barátságossá. Gazdaságos működtetését maga az iskola már nem garantálhatja, de a pazarlás földértése (pl. energiakommandó), a megtakarítási javaslatok megtétele, az üzemeltetővel való folyamatos kapcsolattartás nem anyagi kérdés.

Az a 12 tulajdonság, amelyet említettem, persze minden iskolától elvárható. Egyikre sem mondhatjuk, hogy hát igen, ez fontos dolog lenne, de végső soron akár el is tekinthetünk tőle. Nem, ezek mindegyike olyan, amire törekednie minden iskolának kötelessége. Ehhez tehát nem kell ökoiskolának lenni. Az ökoiskolák csupán abban különböznek a mindenkitől elvárható kiválóság tekintetében, hogy számukra adott a fejlesztésnek egy kitüntetett szempontja, amely minden változtatásra, önfejlesztésre alkalmas és okot szolgáltat. Ők ezen az úton járva érnek el a kiválóság szintjére. De mások számára éppily nyitott, sőt épp ennyire kötelező, hogy a minőségfejlesztés útjára lépjenek.

S akkor csupán időrendi kérdésnek fog bizonyulni, hogy melyik iskola mikor válik ökoiskolává vagy más, a kiválóságot magával hozó fejlesztési cél iskolájává.

Ezért mondtam beszédem elején: az ökoiskola-hálózat ügye nem partikuláris ügy, ezen iskolák önfejlesztő munkája központi jelentőségű. Ők mutatják a példát, s épp ezért a felelősségük is nagy, sikerük a többi iskola sikerét is megalapozhatja.

A 12 jellemző kigyűjtve: *önfejlesztő, jövőorientált, innovatív, komplex, kiterjesztett, méltányos, demokratikus, helyi környezetébe ágyazott, hálózatban működő, versenyképes, kommunikatív, egészségés.*

Az örökös ökoiskolák 2013-as névsora

Arany János Általános Iskola, Szakiskola és Kollégium (Eger); **Bencés Apátság Illyés** Gyula Általános és Alapfokú Művészeti Iskolája (Tihany); **Bolyai** János Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola (Debrecen); **Böcsi** Általános Iskola és Szakiskola, Alapfokú Művészeti Iskola; Bp. II. Kerületi **II. Rákóczi** Ferenc Gimnázium (Bp.); XVIII. Kerületi **Bókay** Árpád Általános Iskola (Bp.); XIV. Kerületi **Heltai** Gáspár Általános Iskola (Bp.); Budapesti **Bárczi** Gusztáv Óvoda, Általános Iskola és Készségfejlesztő Speciális Szakiskola; **Dombóvári** Belvárosi Általános és Alapfokú Művészeti Iskola; **Dunakeszi** Fazekas Mihály Általános Iskola; **Dunaújvárosi** Lorántffy Zsuzsanna Szakközépiskola, Szakiskola, Kollégium; **Egri** Kossuth Zsuzsanna Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium; **Gourmand** Vendéglátó-ipari, Kereskedelmi és Idegenforgalmi Szakképző Iskola (Bp.); Isaszegi Damjanich János Általános Iskola; **Jászágó** Általános Iskola Általános Iskolai és Alapfokú Művészeti Iskolai Tagintézménye (Pusztamonostor); **József Nádor** Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola (Üröm); **Karcagi** Nagykun Református Általános Iskola; **Kárpáti** János Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola (Gyenesdiás); **Kiskunhalasi** Kertvárosi Általános Iskola; Kispesti **Kós Károly** Általános Iskola (Bp.); **LIA** Alapítványi Óvoda és Szakközépiskola (Bp.); **Martfői** Damjanich János Szakképző Iskola, Gimnázium és Kollégium; **Miskolci** Gábor Áron Művészeti Iskola és Szakközépiskola;

Park Utcai Katolikus Általános Iskola és Óvoda (Mohács); **Mosonmagyaróvári** Fekete István Általános Iskola; **Nagykanizsai** Kőrösi Csoma Sándor Általános Iskola Péterfy Sándor Tagintézménye; **Nagykovácsi** Általános Iskola; **Néri Szent Fülöp** Katolikus Általános Iskola (Bp.); **Pécsi** Apáczai Csere János Általános Iskola, Gimnázium, Kollégium, Alapfokú Művészeti Iskola, Pedagógiai Szakszolgálat 2. számú Általános Iskolája; **Sashalmi** Tanoda, Általános Iskola (Bp.); **Széchenyi** Ferenc Általános Iskola (Fertőszéplak); **Széchenyi** Zsigmond Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola (Baracs); **Szentistvántelepi** Általános Iskola (Budakalász); **Tapolcai** Bárdos Lajos Általános Iskola Batsányi János Magyar-Angol Két Tanítási Nyelvű Tagintézménye; **Teleki** Sámuel Általános Iskola (Érd); Tolna Megyei **Szent László** Szakképző Iskola és Kollégium Perczel Mór Szakközépiskolai Tagintézmény (Bonyhád); Újbudai Bocskai István Általános Iskola (Bp.); **Vajda** Péter Evangélikus Gimnázium (Szarvas); **Vásárhelyi** Pál Építőipari és Környezetvédelmi – Vízügyi Szakközépiskola (Nyíregyháza); **Veres** Pálné Általános Iskola (Vanyarc).

OTTHONI KÖRNYEZETEM 1. Az első osztályosok öko-vonattal egy képzeletbeli utazáson vesznek részt. Az öko-állomáson az egyik csoport tagjai a környezet-órán elkészített épület-makettekből állították össze saját településüket, és heves vitában próbálják megoldani az általuk is tapasztalt környezetvédelmi problémákat.

OTTHONI KÖRNYEZETEM 2. Az első osztályosok a hulladékok csoportosítását gyakorolják. Óra után a szétválogatott hulladékot közösen az iskola udvarán lévő hulladékzságot helyezik el.